

Nr 113

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förflyttning av Svea artilleriregemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(1:a avd.)

I propositionen nr 123 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1961, föreslagit riksdagen att dels godkänna vad departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll föreslagit rörande a) förläggning av vissa arméförband m. m. och b) anordnande av ett skjutfält inom Älvdalens och Särna kommuner, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till genomförandet av erforderliga personalförändringar vidtaga särskilda övergångsåtgärder enligt vad i samma statsrådsprotokoll angivits.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Einar Persson m. fl.* (I: 651) och den andra inom andra kammaren av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.* (II: 777), i vilka hemställts att frågan om en förändring av gränserna för det föreslagna skjutfältet inom Älvdalens och Särna kommuner prövas med beaktande av vad i motionerna närmare anförts samt att behandlingen av frågan om skjutfältets läge eller — om så av formella skäl befinnes erforderligt — av proposition nr 123 i dess helhet uppskjutes till höstsessionen vid årets riksdag,

dels en inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* väckt motion (I: 645), vari hemställts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 123,

dels en inom andra kammaren av herr *Bohman* och fru *Kristensson* väckt motion (II: 775), vari hemställts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts i propositionen under I. a) gjorda förslag i den mån detta avser förflyttning av A 1 från nuvarande förläggning i Sundbyberg till Lv 2:s anläggningar i Linköping,

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Johansson* i Stockholm och *Hagberg* väckt motion (II: 776), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening måtte uttala, att vid prövningen av Järvafältets framtida användning som utgångspunkt anges att de militära förbanden i sin helhet flyttas i syfte att möjliggöra områdets utnyttjande för bostadsbyggande och andra civila ändamål.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, hänvisas till motionerna II: 777, I: 645, II: 775 och II: 776.

Departementschefens anförande återfinnes på s. 25—35 i propositionen.

Utskottet. I 1958 års försvarsbeslut underströks vikten av att kravet på hög kvalitet på våra stridsmedel bleve tillgodosett. Betydande kostnader nedläggas på anskaffning av kvalificerad vapenmateriel och annan modern utrustning. Det är givetvis därför angeläget, att försvaret också ges förutsättningar och möjligheter att utbildnings- och övningsmässigt kunna rätt förvalta dessa investeringar.

Den moderna krigföringen nödvändiggör en utspridning av förbanden i betydligt större utsträckning än hittills samtidigt som kraven på omgrupperingar och eldöverflyttningar öka. Detta medför krav på betydligt större övningsområden än tidigare. Vad arméartilleriet beträffar, varom här närmast är fråga, ha verkställda utredningar visat, att skjutningar i tillämpad form med flera divisioner icke kunna ske från nu befintliga skjutfält utan att de tekniska och taktiska kraven i alltför hög grad eftersättas. Det har också framgått, att det icke är möjligt att i någon nämnvärd utsträckning utvidga nuvarande artilleriskjutfält. Mot bakgrunden härav är anskaffandet av ett skjutfält, som medger artilleriskjutningar enligt moderna krav, ett centralt önskemål.

Bristen på artilleriskjutfält för Svea artilleriregemente (A 1) har enligt vad chefen för armén framhållit alltsedan slutet av 1940-talet allvarligt försvårat regementets fältmässiga skjututbildning. Såsom också bestyrkts i verkställda utredningar är det angeläget, att ett skjutfält anskaffas för regementet. Det bör härvid nämnas, att skjutfältsutredningen funnit, att utrymme på skjutfältet i Villingsberg icke kan beredas för A 1, såvida fältet även skall utnyttjas av artilleriskjutskolan (ArtSS) och Bergslagens artilleriregemente (A 9) i den omfattning som nu sker. Genom förvärv av ett nytt artilleriskjutfält möjliggöres, att Järvafältet kan frigöras från artilleriskjutningar och därigenom till viss del försäljas till exploatering för civila ändamål.

Med hänsyn till det anförda och till vad som i övrigt framkommit anser utskottet sig böra tillstyrka, att ett nytt artilleriskjutfält förvärvas.

Synnerligen ingående undersökningar ha sedan länge verkställts i syfte att finna lämpligt område för artilleriskjutfält. Sedan det därvid konstaterats, att det icke befunnits möjligt att utan alltför stora olägenheter i sociala och ekonomiska hänseenden anskaffa tillräckligt markområde i mellersta och södra Sverige, har skjutfältsutredningens majoritet stannat för Älvdalsområdet i Dalarna. Detta område, som omfattar cirka 54 000 hektar, utgöres till cirka 51 000 hektar av kronopark. Förslaget har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. Några remissinstanser ha biträtt

det i utredningen reservationsvis framförda förslaget, att det nya skjutfältet bör anordnas inom Lillhärdaområdet i Jämtland.

Efter att ha tagit närmare del av de verkställda undersökningarna anser utskottet, som vid besök på platsen haft överläggningar med företrädare för kommunala och andra berörda intressen, att Älvdalsområdet är ur både militära, sociala och ekonomiska synpunkter att föredraga framför Lillhärdaområdet. Med hänsyn härtill och då det icke torde vara att förvänta, att ytterligare utredning i ämnet kan ge nytt material utöver det redan framkomna, finner utskottet sig böra tillstyrka, att det föreliggande behovet av ett artilleriskjutfält tillgodoses genom ianspråktagande av Älvdalsområdet.

Det föreslagna skjutfältet med dess avlägsna belägenhet och förhållandevis hårda klimat torde icke kunna utnyttjas effektivt utan tillgång till ett läger, som medger förläggning inomhus av såväl befäl som manskap och som innehåller rimliga serviceanordningar av skilda slag. Ett vid Trängslet redan befintligt sådant läger, som uppförts i samband med ett kraftverksbygge på platsen men icke längre är behövt, anses kunna utnyttjas för ändamålet. Utskottet, som icke har något att invända häremot, tillstyrker, att Kungl. Maj:t får vidtaga åtgärder för förvärv av ifrågavarande läger.

Såsom i det föregående nämnts befinner sig den ojämförligt större delen av den i det föreslagna skjutfältet i Älvdalen ingående marken i kronans ägo. Kostnaderna för anordnande av skjutfältet beräknas till cirka 15 miljoner kronor, varav 4,5 miljoner kronor för markförvärv och 6 miljoner kronor för inköp och anordnande av nämnda läger. Kostnaderna för markförvärvet samt av A 1:s föreslagna förflyttning till Linköping föranledda kostnader för markanskaffning beräknas kunna väl täckas genom möjliga försäljningar av Järvaområdet.

I samband med anskaffningen av skjutfältet föreslås, att artilleriskjut-skolan flyttas från Villingsberg till Älvdalen. Det har förutsatts, att även Bergslagens artilleriregemente (A 9) skall förlägga vissa skjutningar till Älvdalsområdet. Utskottet anser, att förslaget om artilleriskjutskolans förflyttning innebär en rationell lösning med hänsyn till att Älvdalsområdet genom sin storlek kommer att ge bättre utbildningsmöjligheter vid skolan samt möjligheter samtidigt skapas att lösa skjutfältsfrågan för A 1 genom utnyttjande av Villingsbergs skjutfält. Det har förutsatts, att även Dalregementet (I 13) skall beredas tillfälle att genomföra stridsskjutningar på Älvdalsområdet, varigenom investeringskostnader om 5—6 miljoner kronor för ett för regementet eljest erforderligt nytt skjutfält kunna undvikas.

Beträffande fältets avgränsning har skjutfältsutredningen framhållit, att ett artilleriskjutfält, varom här är fråga, icke bör väsentligt understiga 30 km × 10 km, d. v. s. 30 000 hektar. Ett nytt artilleriskjutfält bör dock enligt utredningen, särskilt om det kan förläggas till av kronan ägd mark, ges ett sådant yttre innehåll, att det motsvarar de anspråk, som kunna beräknas komma att ställas på ett skjutfält under överskådlig tid.

I motionerna I: 651 och II: 777 har hemställts att frågan om en förändring av gränserna för det föreslagna skjutfältet närmare bör prövas. Denna prövning bör främst gälla möjligheterna att undantaga trakten kring Rotälven och Rällån i nordöstra delen av Älvdalens kommun med dess särpräglade natur i syfte att bevara detta som ett framtida fritidsreservat. Vidare föreslås, att stridsskjutningsområdet för I 13 förläggas till annan plats än Klittens utskog. Som kompensation för denna begränsning av skjutfältsområdet bör det enligt motionärerna vara möjligt att utsträcka det ytterligare åt nordväst genom ianspråktagande av ett något större område inom Särna kommun och ett område inom Lillhärads kommun.

Med anledning härav vill utskottet framhålla, att, såsom av propositionen framgår, i främsta rummet de centrala delarna av Älvdalsfältet, vilka till betydande del äro kalområden, komma att, så vitt nu kan bedömas, utnyttjas som målområden vid artilleriskjutningar. Utskottet vill särskilt understryka departementschefens uttalande, att de i områdets östra del belägna, ur naturskyddssynpunkt särskilt värdefulla reservaten icke skola utnyttjas som målområden samt att i övrigt största varsamhet i detta hänseende iakttages. Över huvud taget bör enligt utskottets mening eftersträvas, att utnyttjandet av området kring och öster om Rotälven i möjligaste mån begränsas. För handläggning av frågor i samband med Älvdalsområdets utnyttjande som skjutfält räknar departementschefen med att ett samarbetsorgan med lokal anknytning inrättas. Utskottet förutsätter, att det därvid skall bli möjligt att mellan de militära myndigheterna och företrädarna för ortsbefolkningen få till stånd en överenskommelse, som tillgodoser båda sidornas berättigade intressen. Samråd bör därvid även tagas med, bland andra, riksantikvarieämbetet och Svenska naturskyddsföreningen.

Under nu angivna förhållanden vill utskottet icke framställa någon erinran mot den föreslagna avgränsningen av skjutfältet.

Utskottet övergår härefter till frågan om förflyttning av A 1.

Om A 1:s förflyttning skall ordnas med utnyttjande av befintliga etablissemang torde enligt departementschefen två alternativ kunna ifrågakomma, nämligen fortsatt förläggning till nuvarande etablissemang eller förflyttning till de kaserner i Linköping, som friställas i samband med Östgöta luftvärnsregementets (Lv 2) indragning.

Vid bedömningen av dessa två alternativ synes den verkställda utredningen ge vid handen, att den sistnämnda lösningen är att förordna av ekonomiska skäl. Genom en förflyttning av A 1 skulle nämligen andra förläggningsbehov i Stockholmsområdet kunna tillgodoses utan nybyggnad. Sålunda skulle tygförvaltningsskolan och arméingenjörkadettskolan kunna förläggas till A 1:s lokaler. I sammanhanget vill utskottet understryka de starka önskemål, som sedan lång tid föreligga om att i största möjliga utsträckning få av försvaret disponerad mark på Järvafältet frilagd för bostadsbebyggelse och andra civila ändamål. Departementschefen har också

erinrat om att en förflyttning av regementet skulle ligga i linje med strävandena att från Stockholmsområdet till andra delar av landet utflytta statliga verk och inrättningar.

Utskottet vill erinra om att arméchefen tillstyrkt en förflyttning av A 1 till Linköping under förutsättning, att Älvdalsfältet anskaffas och ArtSS därvid förlägges till detta fält. Vidare förutsätter utskottet i likhet med arméchefen, att kompensationsmark anskaffas, därest delar av Linköpings garnisons handövningsfält avstås till Östergötlands läns landsting och Linköpings stad och att handövningsfältet därutöver utvidgas med cirka 100 hektar. Utskottet har i det föregående tillstyrkt förslagen beträffande Älvdalsfältets förvärvande och ArtSS:s förläggning till Älvdalen. Såsom departementschefen erinrat är frågan om anskaffning av mark såsom kompensation för de områden av handövningsfältet, som kunna komma att avstås till nämnda landsting och Linköpings stad, föremål för utredning. Vidare har innevarande års riksdag beslutat viss utvidgning av Linköpings garnisons övningsfält söder om Linköping.

Det är uppenbart, att förflyttningar till nya förläggningssorter ofta medföra för de enskilda befattningshavarna betydande svårigheter av både psykologisk och ekonomisk natur. Vid bedömning av hithörande spörsmål måste emellertid en avvägning ske mellan dessa olägenheter och de fördelar för statsverket, som kunna uppstå. I förevarande fall föreligga enligt utskottets mening ur sistnämnda synpunkt så starka skäl för en förflyttning av A 1 till Linköping, att utskottet anser sig böra tillstyrka det föreliggande förslaget. Motionen II: 775 avstyrkes alltså.

Sedan A 1 flyttat till Linköping, disponeras Järvafältet av bland andra Svea Livgarde (I1) och Svea ingenjörkår (Ing 1). Enligt departementschefens mening komma dessa förband även framdeles, såvitt nu kan förutses, att för sina övningar vara beroende av Järvafältet, därest ej annan lämplig mark kan anskaffas för ändamålet. Avsikten är emellertid att närmare låta undersöka Järvafältets framtida utnyttjande. Med hänsyn till vad sålunda framhållits torde motionen II: 776 icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Av det anförda framgår, att utskottet även avstyrker motionen I: 645, i vilken yrkas avslag på förslagen om såväl anskaffning av Älvdalsfältet som A 1:s förflyttning.

Utskottet tillstyrker, att Kungl. Maj:t bemyndigas att i anslutning till genomförandet av erforderliga personalförändringar vidtagna föreslagna övergångsåtgärder.

Vad departementschefen i övrigt i den föreliggande propositionen anför, har icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

I. att motionerna I: 651 och II: 777, i vad de avse uppskov till höstsessionen, icke må av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 645, såvitt nu är fråga, och II: 775, godkänna vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1961 föreslagits rörande förläggning av vissa arméförband m. m.;

III. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 651 och II: 777 samt I: 645, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1961 föreslagits rörande anordnande av ett skjutfält inom Älvdalens och Särna kommuner;

IV. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 645, såvitt nu är i fråga, be- myndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till genomförandet av erforderliga personalförändringar vidtaga särskilda över- gångsåtgärder enligt vad i statsrådsprotokollet över försvars- ärenden för den 10 mars 1961 angivits;

V. att motionen II: 776 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 maj 1961

På statsutskottets vägnar:

ERNST V. STAXÄNG

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Einar Persson, Ivar Johansson, Birger Andersson, fröken Andersson, herrar Thun, Bergman, Holmqvist, Per Jacobsson, Fritz Persson, Ragnar Bergh, Anders Johansson, Edström och Eric Carlsson; samt

från andra kammaren: herrar Staxäng, Petterson i Degerfors, Gustafsson i Stockholm, Malmborg, Karlsson i Olofström, Svensson i Stenkyrka, Blidfors, Eliasson i Sundborn, fru Lewén-Eliasson, fröken Elmén, fröken Olsson, herrar Wedén, Lassinantti, Gustafsson i Uddevalla och Heckscher.

Reservation

av herrar *Einar Persson*, *Eric Carlsson* och *Eliasson* i Sundborn, vilka i fråga om anordnande av ett skjutfält inom Älvdalens och Särna kommuner ansett att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 3, som börjar med »Efter att» och slutar med »av Älvdalsområdet», bort ha följande lydelse:

»Efter att ha tagit närmare del av de verkställda undersökningarna anser sig utskottet, som vid besök på platsen haft överläggningar med företrädare för kommunala och andra berörda intressen, böra tillstyrka att det föreliggande behovet av ett artilleriskjutfält tillgodoses genom ianspråktagande av Älvdalsområdet.»

dels den del av utskottets yttrande på s. 4, som börjar med »Med anledning» och slutar med »av skjutfältet», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet delar den uppfattning, som framförts såväl i motionerna I: 651 och II: 777 som av företrädare för kommunala och andra berörda intressen vid utskottets besök i Älvdalen, att området kring och öster om Rotälven i nordöstra delen av Älvdalens kommun icke bör ingå i skjutfältet. Härför talar bl. a. att inom ifrågavarande område finnas betydande marker i enskild ägo samt flera viktiga flottleder jämte tillfartsvägar, vilka måste vara tillgängliga varje dag under flottningssäsongen.

Ett förhållande, som även enligt utskottets mening måste tillmätas stor vikt, är att Älvdalsområdet har en säregen karaktär av lättillgänglig ödemark med stora attraktionsvärden icke minst för vårt lands snabbt ökande tätortsbefolkning. Områdets natur med orörd vildmark och naturformationer av ovanligt slag gör det angeläget att allmänhetens möjligheter att få tillträde till området icke begränsas. Såsom framhållits under remissbehandlingen föreligga också planer på att framdeles göra vildmarksområdet, vartill motsvarighet saknas i Mellansverige, till ett fritids- och semesterområde i högre grad än som nu är fallet. Svenska naturskyddsföreningen har anfört, att under alla omständigheter skjutfältsområdet bör begränsas på så sätt att området kring och öster om Rotälven undantages.

Vidare anser utskottet, i likhet med motionärerna, det icke erforderligt att ta i anspråk enskild mark å Klittens utskog för att bereda I 13 möjlighet till stridsskjutningsövningar. Det bör vara möjligt att för detta ändamål utnyttja skjutfältsområdet väster om Rotälven.

Vid en begränsning av skjutfältet, varigenom området kring och öster om Rotälven undantages, minskas det föreslagna artilleriskjutfältet med ca 17 000 hektar till ca 37 000 hektar. Ehuru även sistnämnda areal väsentligt överstiger vad skjutfältsutredningen ansett utgöra ett minimum i nuvarande läge, vill utskottet — i likhet med motionärerna — framhålla att kompensation för området kring och öster om Rotälven kan erhållas genom

att ytterligare utsträcka skjutfältet åt nordväst genom att taga i anspråk ett något större område inom Särna kommun och ett område inom Lillhär-dals kommun. Ifrågavarande marker ägas inom Särna kommun av Kronan och vissa enskilda jordägare och inom Lillhär-dals kommun av Stora Kopparbergs Bergslags AB (i stor utsträckning kalmarker). Med fördel böra markbyten kunna ske mellan Kronan och jordägarna resp. bolaget. Utskottet förordar att Kungl. Maj:t får vidtaga åtgärder för förvärv av ifrågavarande område.

För handläggning av frågor i samband med Älvdalsområdets utnyttjande som skjutfält räknar departementschefen med att ett samarbetsorgan med lokal anknytning inrättas. Utskottet förutsätter, att de militära myndig-heterna skola eftersträva överenskommelser, som i största möjliga ut-sträckning tillgodoser ortsbefolkningens intressen. Samråd bör därvid även tagas med bl. a. riksantikvarieämbetet och Svenska naturskyddsföreningen.»

dels ock att utskottets hemställan under III. bort ha följande lydelse:

»III. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:t förslag ävensom med bifall till motionerna I: 651 och II: 777 samt med avslag å motionen I: 645, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, godkänna vad utskottet föreslagit rörande anordnande av ett skjutfält inom Älvdalens och Särna kommuner;»